

יומא עג

משה שווערד

1. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן יב

...והנלע"ד בענין זה על פי מה שצ"ע בש"ס יומא ע"ב ע"ב מצריך קרא לכהן גדול שבנו קם תחתיו, וקשה הא למה לי קרא הא בספרי דרשינן מדכתיב במלך בקרב כל ישראל לרבות כל המינויים בישראל וכמ"ש רמב"ם פ"א ממלכים וא"כ למה לי קרא מיוחד לכה"ג, ותו דאמרינן דמשיח מלחמה אין בנו קם תחתיו מדכתיב אשר יבוא אל אהל מועד וכן פסק רמב"ם בהלכות כלי מקדש פ"ד [הל' כ"א] ע"ש, וקשה מי גרע משארי מינויי ישראל, אע"כ מוכח מזה דלא נאמר דבר זה אלא במלך וכדומה לו ככל אותן המנויין דפרט הירושלמי דמייתי תוס' דסוטה מ"א ע"ב ד"ה אותו וכו' שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי הדיינין ומכין ברצועות, אבל כל מינויי קדושה אינן בכלל זה, ומשו"ה בעי כהן גדול קרא יתירה לרבות וחוזר וממעט משוח מלחמה ומכ"ש כל שארי מינויי קדושה, וע"כ כ' הרשב"א דמינוי חזן הכנסת תלוי במנהגא שיש מקומות הנהיגו חזן של מקדש מעט ככהן הגדול בבהמ"ק וכמו שאנו נוהגים לסולל בבהכ"נ מדרבנן בכל דברים הנוהגים במקדש מן התורה כמבואר בהגה' ש"ע א"ח סי' קנ"ג ובמג"א שם סס"ק מ"ו יע"ש ה"ג דכוותיה, והיינו דכתב רשב"א אפילו כה"ג שהוא מינוי של קודש טפי אפילו הכי ממנים בנו תחתיו מכ"ש חזן שנראה קצת כשליח קהל לענין שארי [דברים] ג"כ

2. "וכל עבודות יום הכפורים אינן כשירות אלא בו" | יומא דף עג עמוד א

- עיין באריכות בספר גליוני מנחת חן
- עיין במראה מקומת לדף כב

3. ספר איזהו מקומן

וכולן אין נהגות במשוח מלחמה חוץ מחמשה דברים האמורים בפרשה -

מבואר בכרייתא כאן דסברה שמשוח מלחמה שוה לכהן הדיוט בבגדי כהונה. וכתב המנחת חינוך (ק. ג.) דלפי"ז משוח מלחמה היה מתקדש רק במשיחה ולא שייך גביה רבוי בגדים, וגם לא שייך שעבודתו מחנכתו [כדלעיל ריש יב.]: דאין סכרא שבמה שעושה מלחמה מתחנך. ולפי"ז נמצא דבבית שני שלא היה שמן המשחה (כדלעיל לעיל נ:): א"כ לא היה משוח מלחמה כלל, ומה שנמצא בספר יוסיפון שמתתיהו כהן גדול ויהודה המכבי נמשחו למשוחי מלחמה, היינו שהיו נקראין כן לכבוד אבל לא נמשחו ממש.

4. ספר איזהו מקומן

תנ"ה בגדים שכהן גדול משמש בהן משוח מלחמה נשאל בהן:

[א] לעיל סט. מסקינן דאסור לצאת בבגדי כהונה למדינה, ולא הותר ליהנות בהן וכן משום כלאים אלא במקדש, והכא דהותר למשוח מלחמה ללבוש הבגדי כהונה בחוץ [דהוא נשאל בחוץ ולא בפנים כראיתא בירושלמי] - [צ"ל דכיון שנתחדש דין לבישת בגדים מיוחדת לשאילת אורים ותומים הגם שאין לבישת בגדים בחוץ, וממילא נתחדש ריש שם לבישת בגדי כהונה כלבישה זו, ונכלל בזה גם היתר לבישת כלאים - ח"י הגר"ח על הש"ס (סי' ס').

5. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק י

הלכה י: עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלים שמנה בגדים ואע"פ שלא היו נשאלין בהן, ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקודש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו.

הלכה יא: וכיצד שואלין עומד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחרינו, פניו לאחרי הכהן ואומר השואל אעלה או לא אעלה, ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו, ומיד רוח הקדש לובש את הכהן ומביט בחושן ורואה בו במראה הנבואה עלה או לא תעלה באותיות שכולטות מן החושן כנגד פניו, והכהן משיבו ואומר לו עלה או לא תעלה.

הלכה יג: זה שאתה מוצא בדבר נביאים שהכהנים היו חוגרין אפוד בד לא היו כהנים גדולים, שאין האפוד של כ"ג אפוד בד, ואף הלויים היו חוגרין אותו שהרי שמואל הנביא לוי היה ונאמר בו נער חגור אפוד בד, אלא אפוד זה היו חוגרין אותו בני הנביאים ומי שהוא ראוי שתשרה עליו רוח הקדש להודיע כי הגיע זה למעלת כהן גדול שמדבר על פי האפוד והחושן ברוח הקדש. סליקן להו הלכות כלי המקדש.

6. כסף משנה הלכות כלי המקדש פרק י

[יא] וכיצד שואלין עומד וכו'. בס"פ בא לו (שם ע"ג) ת"ר כיצד שואלין השואל פניו כלפי נשאל והנשאל פניו כלפי שכינה ופרש"י פניו כלפי נשאל כלפי כהן. כלפי שכינה כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך החשן עכ"ל. ורבינו לא בחר בפירוש רש"י משום דאם כן מאי והנשאל פניו כלפי שכינה דקתני כיון דלאורים ותומים קרי שכינה הרי האורים ותומים היו על לבו ולא שייך למיתני פניו כלפי שכינה דמשמע דאפשר שלא יהיו פניו כלפי החשן ועוד שאם השואל פניו כלפי הנשאל קאמר הל"ל השואל פניו כלפי שכינה מאחר דלאורים ותומים קרי שכינה ולפיכך פירש דלארון קרי שכינה וע"פ זה הוכרח לפרש דהשואל פניו כלפי נשאל דקתני שפניו פונות למקום שפונים פני הנשאל נמצא שהשואל לאחורי נשאל דאילו כלפי פני נשאל הל"ל השואל והנשאל פניהם כלפי שכינה:

7. מהרש"א חידושי אגדות מסכת יומא דף עג עמוד א

ושאל לו לפני ה' כו'. בע"י הגיהו סיפא דקרא על פיו יצאו וגו' ע"פ פרש"י והוא דחוק ונראה לקיים כל נוסחות הישנות ומשום דאפשר לפרש דהשאלה בהרהור לגבי הקב"ה שיודע מחשבות לב אדם וכמ"ש ויתן לך משאלות לבך ופ"י ושאל לו להקב"ה ע"כ אמר מדכתיב ושאל לו לפני ה' דאינו מתפרש אלא ושאל לו לכהן לפני ה' ולגבי כהן ודאי דא"ל להיות שואל ממנו בהרהור:

8. רש"י מסכת יומא דף עג עמוד א

שם אלא כדרך שאמרה חנה כו'. ק"ל דשם בתפלה אינו רשאי להשמיע קולו לשום אדם (ואף הוא עצמו י"פ שאינו רשאי לשמוע עי' טור וב"י סי' קא) והכא ע"כ צריך להשמיע להכהן הנשאל וכדפרש"י בד"ה ושאל לו. (ואמת דלכאורה משמע דלא ממעט אלא הרהור אבל א"צ להשמיע כלל וכמ"ק מפרש"י ד"ה אינו מהרהר [ודלא כהרש"א בח"א] וצ"ע). וי"ל דגם בתפלה מי שהתפלה אליו הוא השי"ת שומע ובכאן שהשאלה היא לכן אדם צריך ג"כ להשמיע אליו:

9. למה נקרא שמן אורים ותומים?

• עיין במראה מקומת לדרך עא [22 & 20]

10. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף עג עמוד ב

... וכשהיה כ"ג מכויין בחלק אחד מן השם ההוא שנקרא אורים היו בולטין מן האותיות הכתובות באבנים אותיות שיש בהם תשובה לשאלתו כשיצטרפו והיו מאירות נגד עיניו מעורבות שלא כסדר, וכשהיה חוזר ומכויין בחלק השני מאותיות השם ההוא שנקרא תומים היו מצטרפות האותיות כסדר ונעשה מהם תיבות, ומפני זה היה צריך שיהא באבנים אותיות כל האלפא ביתא, והיינו דאמרינן בשמעתין כיצד נעשית ר"י אמר בולטות ר"ל אמר מצטרפות ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

11. המאירי על מסכת יומא דף עא/ב

והאותיות הצריכות לתשובה נדמה לו במראה הנבואה כבולטות כנגד פניו והוא מצרפן ומשיב

12. משך חכמה על ויקרא פרק טז פסוק ל

ומפני טעם זה לא נכנס בחושן, ששמות השבטים חקוקין על לבו לזכרון לפני ה', והשבטים בעצמם הן הזכרון (תוס' רה"ש כ"ו ד"ה כיון) עיי"ש. מפני שזה יהיה קטרוג, שהן בעצמן לא רחמו על אחיהם והיו מתנגדים ושונאים זל"ז, ולפני ולפנים עדין חקוק חטאן בכל דור, [וזו באמת טעם רב הונא שאחרי מות הראשונים דוד ושלמה פסקה אורים ותומים. (סוטה מח): מפני שהשבטים נתחלקו לישני מלכים ולא היו יכולים לתמם דבריהם, שיצטרפו שמות השבטים זה עם זה, כיון שהיו חלוקים זה עם ושונאים זא"ז. ודו"ק]. ולכן להורות על כפרת החטא של מכירת יוסף היה כתנת מובחרת, וכמוש"א זבחים פ"ח כתנת על שפיכות דמים כו' שנאמר וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם.

13. מהרש"א על יומא דף עג/ב

הא לא כתיב צד"י כו'. ובירושלמי פריך והא לית חי"ת בשבטיים ולא ק' בשבטיים אברהם יצחק ויעקב והא לית טי"ת בשבטיים שבטי ישראל והתימה מתלמודנו דנקט שבטי ישורון ולא נקט שבטי ישראל דכמה קראי כתיבי כן ויש ליישב לפי תלמוד שלנו דשם ישראל היינו שם יעקב אבל ישורון הוא שם המקום כפרש"י בחומש ומצטרף שמו יתברך ב"ה עם האבות והשבטיים ולפי זה היו בחושן ע"ב אותיות נגד שם של ע"ב כמ"ש המקובלים ובנימין היה מלא כמ"ש במס' סוטה לגבי אפוד ודו"ק:

14. ספר בניהו בן יהוידע על יומא דף עג/ב

שם שבטי ישורון כתיב... ברם מקשים אמאי כתיב שבטי ישורון ולא נכתב שבטי ישראל דהא גם ישראל יש בו חמש אותיות. ונראה לי בס"ד משום דשם ישראל נעשה שם העצם של כל ישראל שנקראים ישראל בסתם אבל לא נקראו ישורון בסתם ורק יעקב אבינו ע"ה קראו ישורון בסתם, ולכן כתיב שבטי ישורון רוצה לומר שבטיים של יעקב שנקראו ישורון בדרך חיבה ואהבה. ועדיין קשה הוה ליה למימר שבטי יעקב דהא ישראל לא נקראו בשם זה בסתם אלא נקראים בית יעקב או זרע יעקב, ונראה לי בס"ד דכאן צריך תיבה דחמש אותיות ואם יכתוב יעקוב מלא בוא"ו צריך שגם יעקוב הראשון הכתוב אחר יצחק יכתב בוא"ו ואז יהיה מספר האותיות יתר אות אחד ואינו נאה לכתוב אחד חסר באבן זו ואחד מלא באבן זו:

15. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ט הלכה ז

ומפתח על האבנים שמות השבטיים כתולדותם ונמצא כותב על האודם ראובן ועל ישפה בנימין, וכותב בתחלה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב וכותב למטה מבנימין שבטי י-ה כדי שיהיו כל האותיות מצויות שם.

16. כסף משנה הלכות כלי המקדש פרק ט

[ו] כיצד מעשה החשן אורג בגד מעשה חושב וכו'... ויש לתמוה למה שינה רבינו לכתוב שהיה כתוב למטה שבטי י-ה ונראה שהוא מפרש דעליהם דקאמר הוי כמו ועליו מטה מנשה דהוי פירושו סמוך לו ומשמע ליה דלמטה כתוב כן ולא למעלה דלא לשתמע דקאי אאברהם יצחק ויעקב דכתיבי לעיל ואכתי איכא למידק למה השמיט רבינו כל אלה וי"ל משום דלא כתיב בגמרא דידן ואם תאמר למה כתב י-ה במקום ישראל דירושלמי או ישורון דגמרא דידן וי"ל דכיון דבחד גמרא כתיב הכי ובאידיך גמרא כתיב הכי משמע דישורון לאו דוקא דלא אתו למימר אלא דכתיב טי"ת וכיון שכן עדיף לן למימר דהוה כתיב שבטי י-ה דכתיב ביה עדות לישראל דדמי למאי דכתיב בחשן לזכרון (להם) לפני ה':

17. ספר בניהו בן יהוידע על יומא דף עג/ב

אף על פי שגזרת נביא חוזרת גזרת אורים ותומים אינה חוזרת. נראה לי בס"ד הטעם אף על גב דתרווייהו מפי הגבורה הם מכל מקום בגזרת אורים ותומים צריך להיות מעשה נסים שיהיו האותיות בולטות או מצטרפות ואם תהיה גזרתם חוזרת נמצא הנס נעשה לבטלה ולא עביד קודשא בריך הוא ניסא למגן ולפי זה נמצא גזרת אורים ותומים אינה חוזרת.

18. ספר אליהו רבה או"ח - סימן תריא

(א) [לבוש] חמשה עינויים וכו'. [1] כנגד חמשה חומשין שנשלמו ביום זה, [2] וכנגד חמשה חושין שעושין בהן מצוות ועבירות [3] והעולם הזה נברא בה', שנאמר בה' בראם, וה' רומז לבעלי תשובה משום הכי יש לה פתח כלומר יכנסו בעלי תשובה:

19. תוספת יום הכיפורים מסכת יומא דף עג עמוד ב

מתניתין יום הכיפורים אסור באכילה ובשתיה וכו' ופירש רש"י מפרש בגמרא דכל הני איקרי עינוי וגבי יוה"כ כו' איכא למידק דמה בא רש"י ללמדנו י"ל דק"ל כיון דהתנא בא לספור כל הדברים האסורים ביוה"כ הו"ל למתני נמי מלאכה ולזה תירץ רש"י דמלאכה לא אצטריך למתני משום דמקרא מלא דבר הכתוב לא תעשו כל מלאכה והנך דתני אצטריך משום דאינם מפורשות בכתוב ומפרש בגמרא דנפקא ליה לתנא כל הני מה' ענויים דכתיבי כו' ...

20. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן ריג

...ויש לי קצת ראייה שהרי דעת הרמב"ן במסכת יומא שגם ביום הכפורים היו פייסות בקצת עבודות שחישב שם שלא היו צריכים להיות דוקא בכ"ג וזכו הרבה כהנים מותר לכולם הטבילה וקידוש ידים ורגלים ביום הכפורים שאסור בהחיצה ואמאי התירו להרבה ויעשה אחד כל העבודות הללו כדי שלא יצטרכו כלם לרחוץ א"ו כיון שאיסור רחיצה הוא מדרבנן והותר לצורך עבודה כל מי שזוכה הותר לו. וידעתי שיש לדחות ראייה זו ואעפ"כ הדבר נכון וכדאי הוא מהרי"ל לסמוך עליו. דברי הד"ש:

מתני'
יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה:
 אכילה ושתיה ודאי אסורין מן התורה וחייב עליהן כרת כדילפינן בגמ' (עד:), אך בשאר העינויים נחלקו הראשונים:

א. רוב הראשונים סברי דאסורין מדרבנן בעלמא, והא דדרשינן בגמ' (עד.) מ'שבתן שבות', וכן לקמן (עו.) דמפיק להו מה' עינויים דכתיבי בקרא, הוי אסמכתא בעלמא - כן נקטו תוס' לקמן עז. (ד"ה דמנן) בשם ר"ת, וכן נקטו תוס' בנדה לב. (ד"ה וכמנן) בשם ר"ת, ותו"י ותוס' הרא"ש וריטב"א ומאירי בסוגיא, והחינוך (מלוט ש"ג), וברא"ש כתב דכן הביא ריב"א ראייה מהירושלמי. ועי' בזה הרחבה בהערה 4 לריטב"א.

ב. ברם הר"ן בריש פירקין מצדד דכל העינויים מדאורייתא, אלא כיון שלא כתיבי בהדיא קילי טפי, ומסרן הכתוב לחכמים והם הקלו בהן כפי מה שראו, והתירו כל שאינו נעשה לתענוג ונדמיא למלאכות חול המועד - עי' תוס' חגיגה יח.]. וכתב המשך חכמה (פרשת אחרי, עה"פ שנת שנתון) ריש לזה רמו מהמקרא דנקט "שבת שבתן היא לכם", ובכל מקום לענין יוהכ"פ נקט לשון זכר 'הוא לכם', אלא לפי שדרשו (לקמן עד.) ה' עינויים מ'שבתן שבות', רמזה

התורה שנמסרה השביתה לחכמים כפי שיראה להם, לכך לשון 'היא' קאי על השביתה עצמה שהיא מסורה לכם, ולא מדבר על היום.
 ומ"מ לא פשיטא לר"ן האי מילתא - עי"ש שהניח בקושיא מחינוך הקטנים, וראה בישובה בכס"מ (שנימת העשור א. ה.), ובבית יוסף (ריש סי' פרי"ט).

ג. בדעת הרמב"ם: הר"ן נקט דס"ל שכל העינויים מדאורייתא, אלא שלא מנאו במנין המצות לעשה בפ"ע מפני שאינו כמשמעות הכתוב אלא ענין מיוחד שנתרכה מקרא ד'שבתן'.

ברם רבינו מנחם שם נקט בדעת הרמב"ם דאינם אלא מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא ניתו.
 וראה עוד במרכבת המשנה, ושער המלך, וחזון יחזקאל (מוספמא ד. ו. ד"ה עוכר).

ד. בדעת רש"י יש לכאורה סתירה: דבסוגיא דף עד. (ד"ה שנתון) משמע דס"ל דשאר עינויים מדרבנן, אלא שהב"ח (פרי"ט. ג.) דקדק מפירש"י כיבמות עד. דכולהו מדאורייתא, ובשער הציון (נמשנ"ז עס אות ז') הביא דכן משמע גם מפירש"י בשבת קיד: (ד"ה אלף ללו לקנינת ירק), וכן בפירש"י לקמן פא: (ד"ה משנמו) משמע דהן מדאורייתא, וכן הקשה הפרי"ח (סי' פרי"ט) סתירה בדברי הרש"י.
 מיהו יעוי' בשיח יצחק על רש"י עד. שפירש גם כונת רש"י שם דס"ל דכולהו מדאורייתא, וראה עוד בשיח יצחק על רש"י לקמן פא:., ובמנחת חינוך (ריש מלוט ש"ג).

ובכל ענין זה - יעוי' בהרחבה במנחת חינוך

22. תוספות ישנים מסכת יומא דף עג עמוד ב

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה כו'. לכאורה משמע שכל אלו העינויים חוץ מאכילה ושתיה מדרבנן מדליכא בהו כרת רק באכילה ושתיה כדאמרינן בגמרא וגם מדשרינן למלך וכלה לרחוץ ושיש חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ולמי שידי מלוכלכות בטיט ובצואה לרחוץ מיהו כל הני איכא לדחויי שאין כרת אלא באכילה ובשתיה שיש בו איבוד נשמה כדאמרינן בגמרא אע"פ שכולן הן מן התורה וגם אין אסור מן התורה אלא רחיצת כל גופו וסיכת כל גופו והילכך מדרבנן לא גזור בהני והא דדרשי' להו בגמרא לכולהו משבתון שבות הויא אסמכתא בעלמא ...

23. תוספת יום הכיפורים מסכת יומא דף עג עמוד ב

רש"י חצי שיעור כלומר פחות מכשיעור כו' יראה דכונתו דבא לאשמועינן דלא תימא דחצי שיעור ממש דהיינו חצי זית ג"כ אסור מן התורה אבל פחות מחצי שיעור דהיינו כל שהוא יהיה מותר מן התורה דאם כן ...